

1. Obiekt

MOST DROGOWY

2. Czas powstania

ok. 1725

3. Miejscowość

KOWARY

11. Widok mostu od strony górnej wody, neg. 1000/166/6, od strony dolnej wody, neg. 1000/169/4, figura Nepomucena, 1000,168/1, orientacja,

4. Adres

Kowary
pl. Franciszkański
(nad rzeką Jedlica)

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo jeleniogórskie

gmina

Kowary

pow. JELENIA GÓRA

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Schmiedeberg (do 1945 r.)

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo wrocławskie

powiat

Jelenia Góra

8. Właściciel i jego adres

Urząd Miasta

58-530 Kowary

ul. 1 Maja 1a

9. Użytkownik i jego adres

Urząd Miasta

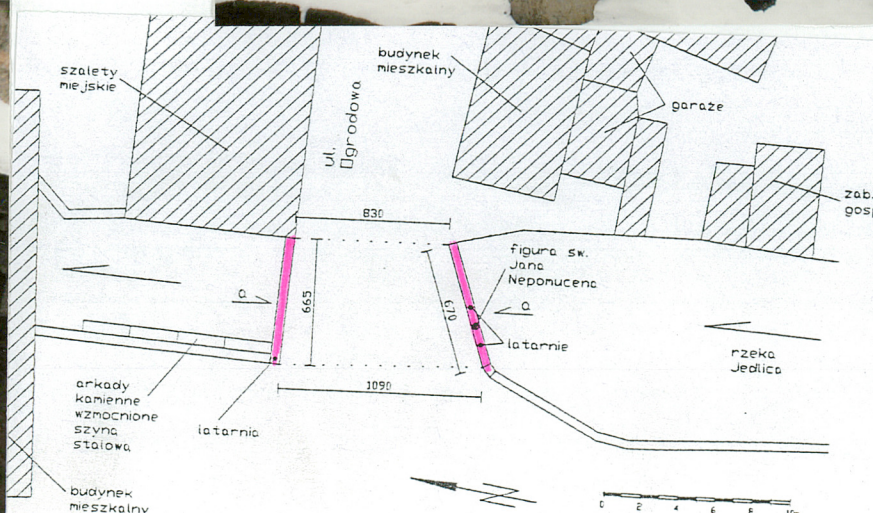
58-530 Kowary

ul. 1 Maja 1a

10. Rejestr zabytków

Nr

data

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Dolny Śląsk, a szczególnie okolice Jeleniej Góry są terenem, na którym występuje duże nasycenie mostami wykonanymi jako murowane z kamienia. Związane to było z dostępem do odpowiedniego materiału kamiennego. Tu również występowali specjaliści - kamieniarze i murarze o dużych kwalifikacjach związanych z obróbką, układaniem i murowaniem klifców kamiennych oraz cieśli do budowy rusztowań krążynowych. Pierwsze mosty murowane na Śląsku budowane były już w XIII w., a wiele XVI wiecznych funkcjonuje do dzisiaj. Most drogowy na Białej Łądeckiej zbudowano w 1565 r., o czym świadczy data umieszczona na kamiennej tablicy wmurowanej w balustradę mostu. Most we Wrocławiu na Oławie - nieistniejący pochodził z 1507 roku, most w Bardzie z 1515 (przebudowany w 1908 roku całkowicie zniszczony w 1945 roku odbudowany jako kamienny w 1950), most na Budzówce w Żąbkowicach w dzisiejszym kształcie pochodzi z poł. XVII w. ale w 1996 r. prace remontowe tego mostu ujawniły podpory starszego, prowadzonego skośnie do linii istniejącego - wydaje się, że mogą one świadczyć, że most kamienny powstał tutaj już w XIV/XV w. Najstarszym mostem kamiennym jest most na Młynówce w Kłodzku z 1390 roku.

Most na rzece Jedlicy w Kowarach, istniał już w 1725 roku, kiedy to z fundacji mieszkańców miasta ustawiono na kamiennej barierze figurę Św. Jana Nepomucena. Wśród wielu innych, małych mostów kamiennych Śląska wyróżnia go jedynie ta figura, odnosząca do tradycji dekorowania mostów rzeźbami świętych. Rzeźba jest rezultatem rozwoju poreformacyjnej idei katolickiej podsycanej przez jezuitów działających na Śląsku. Brak informacji o twórcy rzeźby. Być może została wykonana w warsztacie rodziny Wagnerów z Jeleniej Góry, wykonującej szereg barokowych rzeźb, głównie na zlecenia kościołów i klasztorów ale także władz miejskich. Figura Jana Nepomucena ustawiona na moście w Kowarach przypomina setki podobnych z epoki baroku stawianych w Czechach i na Śląsku. Barokowa figura zdobiąca most od XVIII w., przydaje mu walorów zabytku architektury i sztuki.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja. Most położony jest nad korytem rzeki Jedlica przy ulicy prowadzącej od pl. Franciszkańskiego do ulicy Ogrodowej. Łączy dwie ulice biegnące równolegle do koryta rzeki 1 Maja i S. Staszica. Niegdyś prowadziła wtedy droga w kierunku Kamiennej Góry (tzw. Stary Trakt Kamiennogórski), który straciła na znaczeniu w okresie rozwoju przestrzennego miasta w wyniku otwarcia linii kolejowej z Jeleniej Góry do Kowar w 1882 roku.

Materiał i konstrukcja. Most jednoprzęsłowy wykonany w tradycyjnej konstrukcji i materiale. Przęsło mostu wzniesione jest z kamienia łamanego w technice klinowania z zawartością małej ilości spoiwa. Odpowiednio dobrane klifce układane były na drewnianych krążynach, po demontażu których klinując się tworzyły sklepienie zdolne do przenoszenia dużych obciążeń (z punktu widzenia statyki najlepszy układ przenoszący obciążenia gdyż pracuje jedynie na ściskanie). Grubość sklepienia ok. 40 cm. W kluczu występuje większy kamień, tzw. zwornik. Na sklepieniu ułożona została warstwa izolacji, którą pierwotnie stanowiła warstwa gliny współcześnie zastąpiona jutą na lepiku smołopochodnym. Mury nadłucza murowane z kamienia łamanego, częściowo wtórnie uzupełniane cegłą ceramiczną. Mury nadłucza przechodzą w monolityczne bariery z analogicznego materiału. Bariery od góry przykryte parapetem z płyt granitowych łączonych stalowymi klamrami. Nawierzchnia na moście wykonana jest z kostki granitowej ułożonej na podsypce tłuczniowo-piaskowej. Nawierzchnia na dojazdach w analogicznej konstrukcji.

Plan, bryła i parametry mostu. Most jednoprzęsłowy o prześle sklepionym eliptycznie. Plan różnicowany (zmienna długość i szerokość mostu). Całkowita długość mostu od strony górnej wody 6,70 m, od strony dolnej wody 6,65 m. Szerokość sklepienia od strony pl. Franciszkańskiego 10,90 m, od strony ul. Ogrodowej 8,30 m. Most wykonany jest w spadku w obu kierunkach od osi mostu. Spadki stanowią element konstrukcyjny odwodnienia mostu i są charakterystyczne dla budowli sklepionych. Szerokość jezdni jest ograniczona obustronnymi barierami o średniej wysokości ~ 0,78 m i szerokości czapy kamiennej 0,48 m. Szerokość jezdni średnio 6,30 m. Występują tu dwa chodniki (obustronne) o szerokości 1,20 m. Chodniki od jezdni oddzielone są granitowymi krawężnikami.

Wyposażenie. Most oświetlany jest dwoma lampami (podwójnymi) ustawionymi na chodniku przed mostem, od strony pl. Franciszkańskiego. Lampy wzorowane na historycznych, gazowych, na stylizowanych. Z urządzeń obcych, pod nawierzchnią poprowadzone są dwa przepusty rurowe a kablami energetycznymi i telekomunikacyjnymi. Jeden kabel poprowadzony jest po tarczy czołowej mostu od strony górnej wody.

Rzeźba. Rzeźba przedstawiająca Św. Jana Nepomucena ustawiona jest na barierze od strony górnej wody (od południa). Rzeźba jest wykonana z piaskowca. Ustawiona na jednocześnie cokole. Na ścianie frontowej cokołu umieszczony jest napis fundacyjny, który jest obecnie słaboczytelny z datą fundacji 1725. Nad cokolem umieszczone są głowy dwóch aniołków. Święty ustawiony na postumencie frontalnie, w stroju kapłańskim z krucyfiksem.

14. Parametry mostu	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
długość mostu - 26,00 światło przęsła - 7,80 + 7,80 m szerokość pomostu - 4,60 m szerokość jezdni - 3,60 m	powierzchnia pomostu - 119,6 m ²	most drogowy	użytkowany tylko dla ruchu pieszego
18. Prace budowlane i konserwatorskie		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
Most utrzymał konstrukcję i materiał z okresu budowy. W 1872 roku (data otwarcia gazowni w Kowarach) na poście ustawiono dwie lampy gazowe. Lampy na żeliwnych słupach z inicjałami Świętego Jana Nepomucena. Słupy żeliwne lamp gazowych utrzymane do dzisiaj. W 1997 roku, po powodzi przeprowadzono remont nawierzchni na moście, ścian i murów oporowych koryta rzeki i wylotu upustu burzowego. Zdjęto nawierzchnię i nadsypkę wykonując nową izolację na kamiennych sklepieniach mostu. Nawierzchnię z kostki granitowej przełożono. Uzupełniono ubytki materiału kamiennego i zaprawy w spoinach. Ubytki kamienia w murach oporowych uzupełniono betonem wylanym w szalunku z desek. Prace wykonano bardzo niestarannie.		Stan zachowania konstrukcji mostu jest dobry. Most spełnia warunki techniczne przenoszenia obciążeń ruchu lokalnego. Most wymaga starannego oczyszczenia z zaprawy, którą wtórnie uzupełniano ubytki materiału kamiennego i spoin. Oczyszczyć most z porastającej go roślinności. Prace konserwatorskie przeprowadzić stosując oryginalne technologie i materiały.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		Obiekt kwalifikuje się do ochrony prawnej jako dokument europejskiego dziedzictwa cywilizacyjnego i technicznego. Utrzymać bryłę, plan, elewacje, materiał i konstrukcję mostu. Wszelkie prace prowadzone na moście i dojazdach do niego, również roboty hydrotechniczne na rzece w pobliżu mostu wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował: Program komputerowy karty - Word for Windows - BSiDZT S. Januszewski

tekst mgr inż. Leszek Budych 7 grudnia 1998 r.

plany, rysunki mgr inż. arch Teresa Mromlińska 7 grudnia 1998 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. Leszek Budych 3 grudnia 1998 r.

miejsce przechowywania negatywów BSiDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

22. Bibliografia

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

nr 1/3 - dokumentacja fotograficzna

nr 4 - dokumentacja rysunkowa

1. Miejscowość

KOWARY

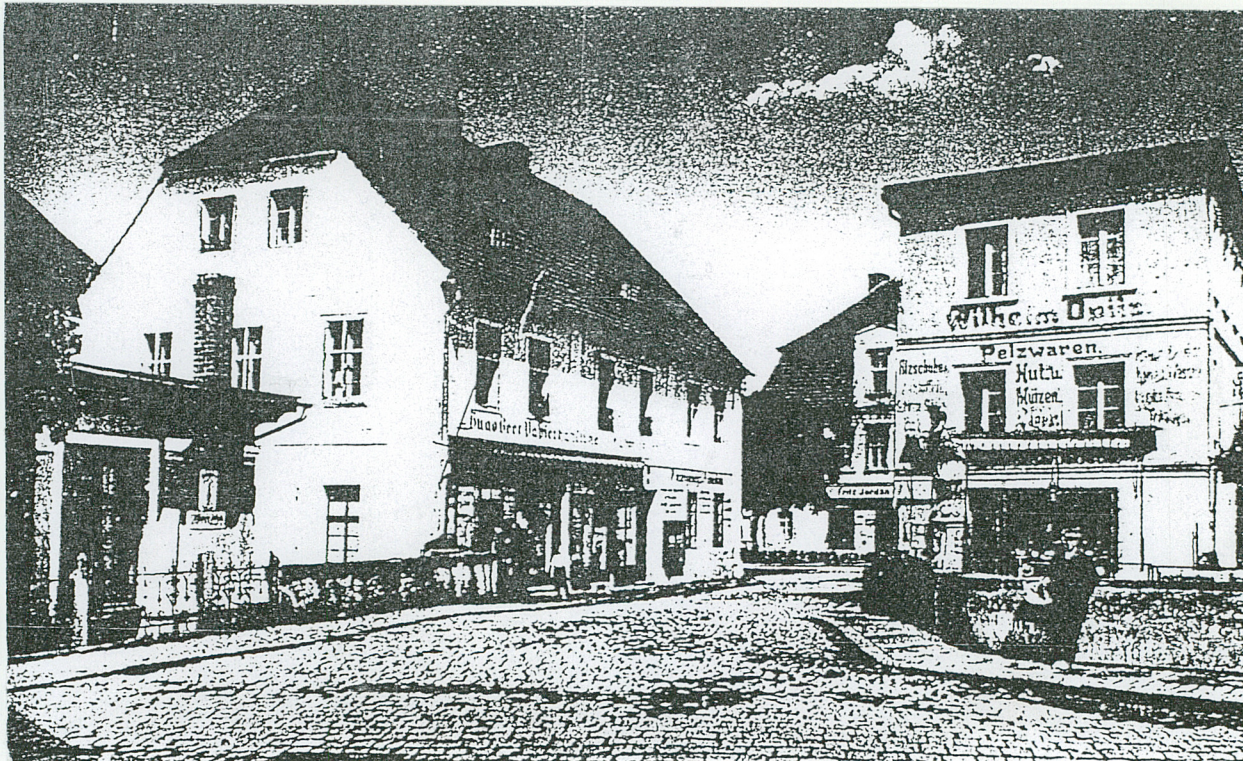
2. Obiekt

MOST DROGOWY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

ikonografia - widok mostu na fotografiach wykonanych przed 1945 r.

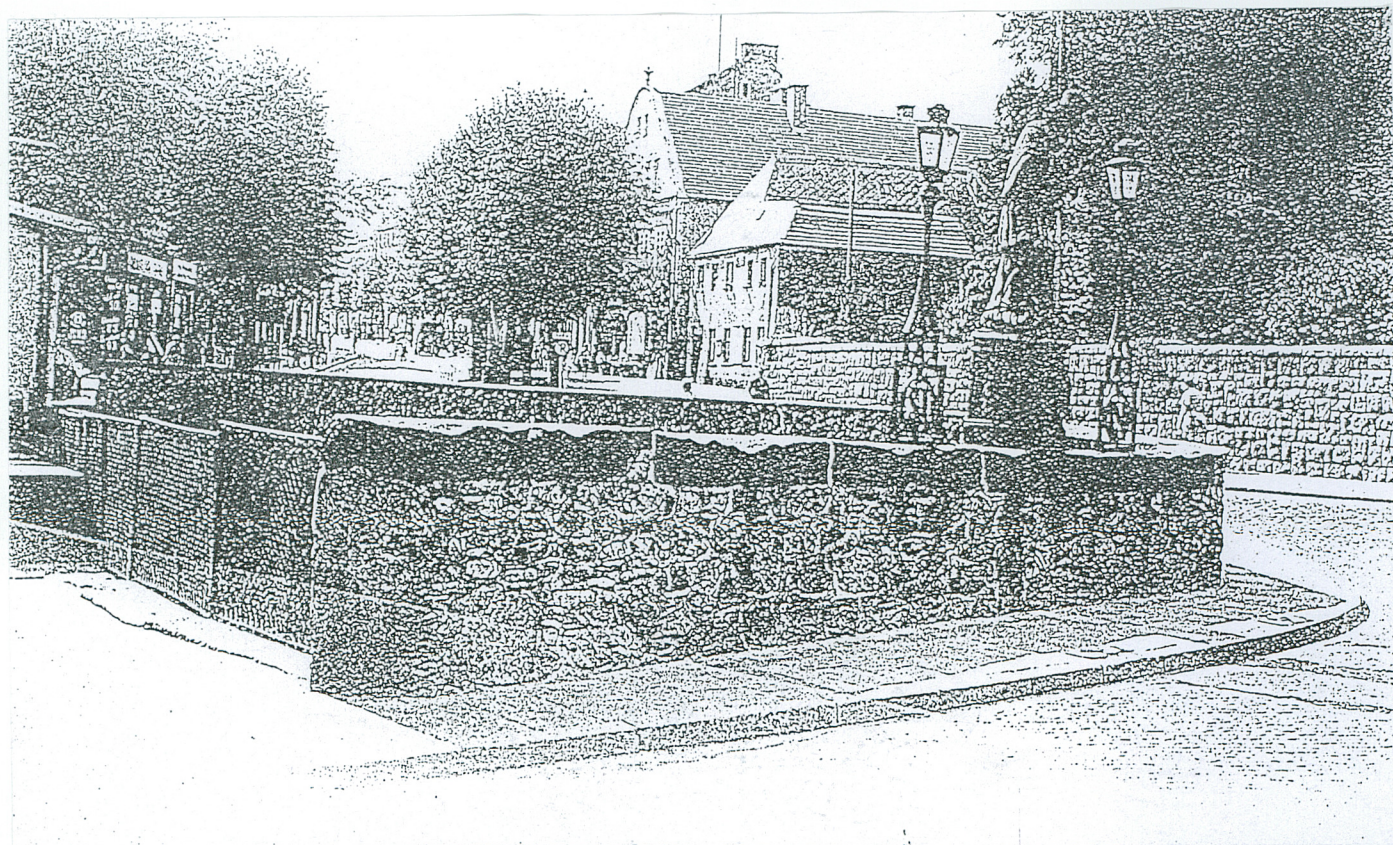
Verte !

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budyń 11 grudnia 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

1. Miejscowość

KOWARY

2. Obiekt

MOST DROGOWY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna   Verte !

1. Koryto rzeki Jedlicy i most kamienny, neg. 1000/166/1

2. Tarcza czołowa mostu od strony górnej wody, neg. 1000/169/2

3. Tarcza czołowa mostu od strony dolnej wody, neg. 1000/168/4

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 11 grudnia 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

4. Widok jezdni na moście od strony pl. Franciszkańskiego, neg. 1000/167/3

5. Bariera z figurą Nepomucena, neg. 1000/167/1

6. Bariera od strony dolnej wody, neg. 1000/168/5

7. Łęki wsparte na konsolach w murze oporowym - element wzmocnienia muru oporowego w szczycie nieistniejącego bud., neg. 1000/169/3

1. Miejscowość

K O W A R Y

2. Obiekt

MOST DROGOWY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna Verte !

1. Tarcza czołowa z przewodem instalacji obcej, neg. 1000/169/1
2. Upust burzowy w ścianie muru oporowego, neg. 1000/169/5
3. Cokół figury Św. Jana Nepomucena, neg. 1000/168/2

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 12 grudnia 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszeński

4/6. Figura Św. Jana Nepomucena i żeliwne słupy lamp gazowych, neg. 1000/167/4 i 5, 1000/168/3

1. Miejscowość

KOWARY

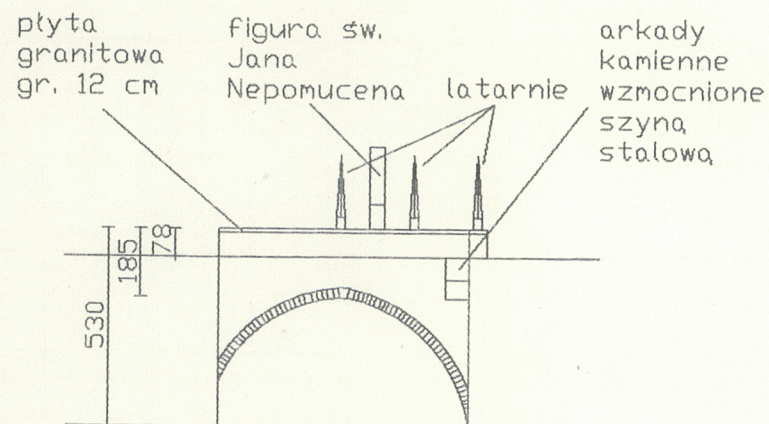
2. Obiekt

MOST DROGOWY

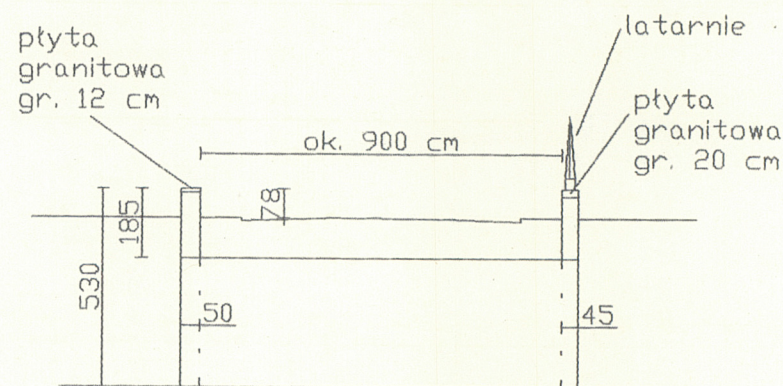
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa Verte !

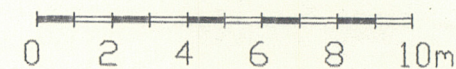
schemat konstrukcyjny mostu z podstawowymi wymiarami

widok z boku

przekrój a - a

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 12 grudnia 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

